

גיליון מס' 686
שנה 8

חג השבועות תשפ"ה

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

והג שבעת תעשה לך (שמות לד, כב) - חג השבעות נכתב תמיד בתורה חסר וא"ו, ובו רמזים ארבעת שמות החג, שבעת נוסריקון שבעות, בכורים, עצרת, תורה. (החת"ם סופר)

מנהגי חג השבעות רמזים בשם אחריה, והם אקדמות, חלב, רות, ירק, תקון ליל שבעות. פי התורה נקראת ראשית, ואנו מקנים לא רק אותה אלא גם את המנהגים. (ליקוטי יהודה)

וישי הוליד את-דוד (רות ד, כב) - השם דוד מופיע בתנ"ך בלי יו"ד, ובדברי הנמים נכתב דוד מלא יו"ד. לרמז שהיה דוד עשירי לפרץ בן-יהודה, העשירי יהיה קדש. (החיד"א)

בחדש השלישי לצאת בני-ישראל (יט, א) - ראשי התבות בגימטריה מ"ט, לרמז שבני ישראל יצאו ממצרים מתוך מ"ט שערי טמאה. ולעמדת זאת ראשי התבות ביום הזה באו מדבר סיני (שם) גם-כן בגימטריה מ"ט, כי נכנסו אז אל תוך מ"ט שערי הקדשה, ונעשו מוכנים לקבלת התורה ביום החמישים. (תורת אמת)

ושבחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו (דברים כד, יט) - בפסוק זה יש רמז נפלא לדין שבחה בספירת העמר. שאם התקנים בו ושבחת עמר, דהינו לספר יום אחד, אזי תלוי הדין, בשדה נוסריקון ביום שלם - דלג התורה, דהינו אם שבח גם כל היום שלמחתה, אז דלג על התורה מעתה ואילך. אבל אם לא - שבחת רק לילה אחד, אז תשוב לקחתו תספר שבועות וימים בכרחה. (נפלאות מתורתך)

חג השבעות יחול רק בימים אבד"ג, וסמנו אבדו גוים מארצו, דהינו שגויי הארצות נאבדו ביום זה מפני שלא רצו לקבל את התורה, וסופם שיאבדו מן-הארץ. והתבות אבדו גוים מארצו, בגימטריה נאולה ומשיח. (שערי נסים)

שבועות נוסריקון ששה בסיון עלה והוריד תורה. דגלו עלי אהבה בגימטריה יום הנו"ן, הוא יום החמישים ובו נתנה תורה. (אבנת רוחל)

רות בגימטריה בזכותה יהיה הנאולה לנו, וכן ממנה יולד דוד ונא משיח גואל. (פרדס אליעזר)

מימות אלימלך איש נעמי עד רבי אלימלך מליז'נסק, לא היה שם אלימלך. (אוצר ישראל)

ספורים

שנה אחת בליל חג השבעות, נכנס רבי אהרן מקרלין לבית-המדרשו, וראה את הקהל יושב וקורא בתקון ליל שבעות כנהוג בכל תפוצות ישראל. החפזון להספיק את כל-התקון לא מצא חן בעיניו, ולפתע נעמד והחל קורא ברוסית מדברת: "דאנואי טובאר! טובאר דאנואי!" כלומר "תן סחורה, סחורה תן!" החסידים הביטו בו בהשתוממות, והרבי הסביר: "הרי מנהגו של עולם, שבאשר סוחר מבקש למכור סחורות שונות, אין הוא נושא אתו את כל הגלילים הפכדים, אלא לוקח עמו דגמאות מכל סוג ומין, ואותם הוא מראה לקונים. אך מתי יש לדגמאות ערך? באשר יש לו במחסניו סחורה מספקת מכל סוג. אבל אם אדם משוק רק את הדגמאות שבידו, מבלי שיהיה לו מלאי של סחורה, הרי לשוטה יחשב. והוא הדין בתקון ליל שבעות שאומרים ערב קבלת התורה. בלילה זה מתנישבים לסדר את כל מה שלמדנו במשך השנה, תורה נביאים וכתובים, משנה וגמרא וכדומה. אולם מי שאינו לומד כל השנה, ובליל שבעות הוא קורא מעט כדגמה מכל-דבר, הריהו כאותו שוטה המציג דגמאות של סחורה ואין בידו סחורה. ולכן אני קורא אליכם ומבקש לתנו נא את הסחורה עצמה..."

אחד מחסידיו של רבי יואל מסטמר, בא פעם אליו לקבל עצה בעבור גיסו המתגורר בארץ ישראל ומתקשה שם בפרנסתו, והוא מבקש ברכה ועצה להגר לארצות-הברית. אולם למרות שחזר ושאל פעמים מספר, לא השיב לו הרבי מאומה, עד שפעם הפציר מאד ודרש תשובה ברורה. נאנח הרבי ואמר: "מגלת רות פותחת בפסוק ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה. ודרשו חז"ל שפט השפטים - דור ששופט את שופטיו, אולם מסבה זו לבד לא עזב אלימלך את-הארץ, אלא באשר התגבר הרעב ופרנסתו התמעטה, אז עזב את-הארץ. ובדומה לכך מתנהג גיסק, הוא אינו מתמרמר על ירדת התורה ונסיונות מהרסי הדת לעקר כל זיק יהודי בארץ, ומשום כך אינו מהרהר שמה עליו לעזב את-הארץ. ורק משום חסר פרנסה הוא מבקש לעזב את ארץ-הקדש, היתכן בדבר הזה!?"

בעיר אוסטרהא, בימיהם של תלמידי הבעל-שם-טוב, התגורר איש צדיק בשם רבי צבי הירש ב"ר שאול הלוי, שנפלאות ספר עליו. הסתפקותו במעט היתה להפליא, ובביתו הקטן היו ארבעה עמודים קבועים בארץ ועליהם לוח-עץ פשוט שעליו לשים את-העסה, והוא שמש לו בשלחן. בעמוד התומך את התורה היה תלוי מדף פשוט ועליו נר חרס, ולאור הנר ישב ולמד יומם ולילה בהתמדה נפלאה, בלי לבקש לעצמו מאומה. גודלי העיר השכימו לפתחו, ובהם רבי ייב"י מאוסטרהא ורבי אשר צבי מאוסטרהא. והיו נוהגים לקבל פניו ברגל. פעם באו לבקר בחג השבעות, ודברו אודות המנהג לשטח עשבים ברגל זה והטעמים השונים לכך. אמר להם רבי צבי הירש: "לדעתי מקור המנהג הוא מדברי הגמרא בערובין, שם מספר על רב אדא בר-מתנה שהלך לבית-המדרש ללמוד, ובאשר שאלתו אשתו מה תתן לבנה הקטן לאכל, אמר לה בתמיהה: 'האם תמו הירקות שבאגס? והרי אפשר להאכיל אותו בהם בלי תשלום'. ולכן שוטחים עשבים בחג קבלת התורה, כדי להראות עד כמה צריכים למסור את הנפש על למוד התורה, עד כדי הסתפקות באכילת עשבים להחיות כל-נפש".

היה היה

דרשתו של בעל־התשובה בחג השבעות

איש האשכולות היה רבי אברהם ענתבי המכנה 'רבי אברהם הגדול', רבה הראשי של ארם-צובא היה חלב, בה ישב על-מדין במשך שנים ארוכות, ונודע בגאונותו בתורה בנלח ונסתר, בחבוריו הגדולים במוסר והלכה, בדרשות ותשובות, ואת פיוטיו משוררים עד היום בקרב קהלות ישראל. אולם למרות גדלותו בתורה ומעמדו פראש רבני אר"ץ, הצטין בעונותיו יתרה וכמוהו הרף, מדי ערב שבת וחג, היה טורח ללכת בכבודו ובעצמו אל השוק, רוכש פרות וירקות, בשך ודגים וכל מטעמים לכבוד השבת והמועד, ומקים "מצוה בו יותר מבשלוחו" בדרכם של האמוראים במספר במקרא.

המעשה שלפנינו ארע בערב חג השבעות. אותו יום השפים הרב במנהגו, ויצא מביתו כשהוא מעטף בטליתו ומעטר בתפיליו. דמותו ההדורה השתהה הוד קדומים על ידי הרבע שהחלו אט-אט לצאת מבתיהם, וכאשר הגיע אל בית-הכנסת היה מהעשרה הראשונים כפי שהדר פליימיו כדי לטל שר כנגד פלם. לאחר התפלה מסר את שעורו הקבוע לשומעי לקחו, ורק לאחר שעה ארוכה יצא לדרך אל השוק הגדול, כדי לרכש בו את צרכי חג מתן תורתנו המתקרב ובא. ובעודו פוסע בשוק, כשראשו שקוע בשרעפיו והוא מנסה לפלס דרכו בין הדוכנים השופעים שעמדו מכל עבר, הגיעו לאוזניו קולות שיחה בטלה הבוקעת מחבורת יושבי-קרנותו, וקולות צחוקם הפרוץ הרעידו את הסביבה כלה. תחלה בקש הרב להתעלם מדברי ההבל, שכן מה לו ולקחם, אולם לאחר שהציץ עליהם מזויות עיניו, אדמו פניו מבושה. היתה זו חבורת צעירים יהודים, כאלו שלא קראו ולא שנו והסתובבו כל היום בחסר-מעש מתוך בטלה ושעמום. באחריותו ברבה של העיר, נאלץ רבי אברהם לבדק במה מדבר, ובחצי און הקשיב לדברי ההבל שלהם, וחרה אפו לשמע דברי הנבלה והגדופים של חבורת הלצים קליר-הדעת. בראש החבורה עמד בריון גדל-ממדים, אדם גס-רוח ונבקר מדעת, ושמו אבו שחוד מאשטא. הרב וזה מיד כי הוא ראש המדברים, וכל השאר אינם אלא מלחכי פנקתו, ומתוך עזות דקדשה פנה אליו בקול היורד חרירי-בטן: "איד לא תבוש ולא תפלם, בן-ישראל שקמך, לעמד קבל-עם ועדה ולטמא את שפתותיך בדברי נבלה? וכיצד לא תבוש לעמד בערב חג מתן-תורה, היום בו נהינו לעם והקב"ה בחר בנו כעס-סגולה, ולהכתים את נשמתך החצובה מתחת כסא הכבוד"? הרב לא המתין לתגובתו, ולאחר ששפך עליו את דברי תוכחתו, המשיך בדרך. גאותו של הבריון נפגעה בבת-אחת, וכבודו השפל עד-עפר. חבורת הפוחזים שסביבו הביטו עליו בבוז, ולעגם למשבתו היה נפר הטיב בין ירסי עיניהם. הם גלו לפתע, כי גם את אותו בריון מגדל, זה שפלם רועדים מנחת-זרועו ומשכט-פיו, יש מי שמסגל לבטלו במחיר-יד ולהשתיקו בבוז. מוכן מאליו כי זעמו של אבו שחוד פתע בו בארם של עכנאי. הוא נשבע בלבו כי לא ינוח ולא ישקט, עד אשר ינקם את נקמתו מהרב שהעז להוכיחו ברבים, ובכך ישיב את כבודו האבוד בפני חבריו.

רבי אברהם המשיך בינתים את-דרךו בין דוכני השוק, רוכש פרות מסמים בבקשת רעיתו, וצורך אותם בזהירות פסל שעמו. והנה הוא פונה אל אחת הסמטאות האפלות והצרות, שמתקלות מתוך רחובו הראשי של השוק, ושם המתין לו כבר הבריון הנבלם, כשבלבו מחשבות נקם ורצח. ידו ארוכה הטיב בפניו מלטש ומבריק, ומרב כעסו וחרונו החליט לדרך את הרב באין-רואים ולהעלם בין האנשים הרבים הגודשים את השוק. אלא שלפתע התרחש דבר-פלא. ידו שהורמה באויר במהירות יחד עם הפניו, ירשה לפתע והוא לא הצליח להשיבה אל-גופו. באביו היו אימים, וכל מאמציו המרבים להניע את-ידו, עלו בתוהו. בראש משפל מתוך הכניעה ובשת-פנים, נאלץ הבריון להגיע אל ביתו של הרב, כאשר בלי-הערת ידו מושטת קדימה והפניו עדין נעוץ בה, ובדמעות שליש התגדה על זממו ובקש מחילה. בעל רחמים היה רבי אברהם, ולבו נכמר למראה יסוריו הקשים של האיש שעמד פנוע ככלב ציתן. הוא התרשם כי חרסתו של האיש נובעת מעמקי לבו, ומיד אחז בזרועו היבשה ובקלות מדהימה הצליח להורידה אל גופו כבעת הולדו. אבו שחוד הביט בלא מאמין בידו שחזרה לתפקד כרגיל, אולם ראה כי היד נותרה עקמה במקצת לזכרון-עולם. לאנניו הגיע קולו של רבי אברהם שקרא: "וסר עינך וחשאתך תכפר", ולאחר מכן החל להשמיע באוזניו דברי מוסר וכבושין, והורה לו דרך תשובה, כדי לנהוג בה מעתה ואילך.

שנים רבות עברו מאז. בעיר צפת ישב גאון צעיר לימים בשם רבי יוסף ידיד הלוי, שעלה לארץ הקודש מארם-צובא, ועסק בתורה יחד עם הרי"ב"ז מסלוצק שעלה אף הוא לצפת. זה מכבר שם לבו לאיש זקן אחד, שלמרות זקנותו קומתו גדין תמירה וחסונה, וידו האחת מעקמת מעט. האיש השכים והעריב לבית-המדרש, התפלל ארבות והגה בתורה בכל שעה פנויה, והיה נפר עליו כי הוא מבקש בקד לכפר על-עברו. והנה הגיע חג השבעות, ובשעה שפל המתפללים ישבו בבית-הכנסת ועסקו בתורה כל-הלילה כמנהג קהלות ישראל, נעמד האיש והחל לספר את ספורו הנפלא, ואת ספור ידו העקמה שנותרה לזכרון מאותו מארע מפלא שארע לו עם החכם רבי אברהם ענתבי. "מאז שבתי בתשובה על מעשי וזכיתי לעלות לארץ-הקודש", אמר האיש, "עשיתי לי מנהג של קבע, ומדי שנה בשנה אני מספר את ספור חיי חג השבעות, כדי לעורר את העם במה עליהם לכבד את החכמים ולהזהר שלא להכות בגחלתם, וללמדם מהי כחה של התשובה האמתית".

מאורות

רבי אברהם שלום מסרופקוב זצ"ל
ליום ההולא ו' בסיון ת"ש

אבי השושלת, בן ה'דברי יחזקאל' משנינו בן ה'דברי חיים' מצנו. מילדותו היה נפר בקדשתו היתרה, ואביו אמר עליו שששמתו גבוהה מאד ובכחו ישפיע ישועות לישראל. בחרף נוצרו סדקים בגדיו, וכיון שלא יכול היה לנגבם בראוי לא נטל ידיו לסעדה במשך תקופה ארוכה, עד שתש כחו. וכאשר אמו באה לספר זאת לאביו, אמר לה: "אני יכול למנע את בגני מהנהגותיו הקדושות". התקדמו בתורה היתה עצומה, עד שהיו לו כשמונה עשר שעורים קבועים מדי יום. שומעי לקחו היו מכינים את עצמם לפני השעור היטב, שכן למודו היה במהירות מתוך ידיעתו היסודית בתורה. משקיעותו בתורה לא הבחין פעם כי רגלו נמרכה באש, עד שהתנחלים בבוה. לעתים היה שוכח לאלל מרב התקדמו עד יום רביעי, והיה אומר בצחות "הגיעה העת לסעד סעדת מלכה מלכה". רחמנותו על כל-ברואיו של הקב"ה היתה להפליא, וכאשר שעה באכסניה אחת עסק כל הלילה בתורה, ובבקר השכם יצא לתת מזון לתרנגולים כמו ידיו. באמרו שביקר הוא מעורר את חסדי ה' ותברך על ישראל. פעם לא רצה להכנס לעריכת שלחנו, לאחר שנודע לו כי אל השלחן מסב אדם אחד שאין רוח חכמים נוחה הימנו. אולם כאשר הציעו לו משמשינו כי יבקשו מהלה לצאת, נרתע ואמר: "חלילה וחס לביש אדם מישראל". גדולי דורו העריצוהו, ופעם התבטא עליו רבי שאול בראך מקאשוי כשראהו הולך ברחוב, באוני משמשו שלווה: "על איש זה עומד שליש העולם, לא פחות".

יוסיף דעת

אחת התופעות הפלאיות של זמננו, הוא הפומון "כדי יתבון ישראל" השגור בפי כולם וכיום נהוגים למור בשבועות שמחת תורה, והדעה הרווחת כי מקורו מהזהר עלי-פיו סגנונו הארמי, וכך גם מייחסים אותו ברבים מספרי בני דורנו. אולם לאמיתו של-דבר, הפומון לא מופיע לא בזהר ולא במדרשים, לא בפיוט הגאונים ולא בשירי הראשונים, ואף אחד כלל לא יודע מי כתבו ואימתו, ויש שאף מסק להלכה כי מלות השיר אינן זקוקות לגניזה, שכן אין להם מקור בדברי חז"ל. השיר היה שגור בפי יוצאי בני ליטא, והראשון שזכירו הוא יהודי מינסקאי בשם אברהם וואלט, שמשפר בזכרונותיו על שיר ששמע בילדותו בשעת ההקפות בשמחת תורה ב'בלומקעס קלויז', בית-כנסת ישן שבו התפלל ה"שגת אריה" כשכיהן שם ברבנות ועוד, והוא מוסיף וכותב כי חקר לדעת מהיכן מקור השיר, אותו היו שרים לפי עדותו בחיות והתלהבות, אך לא עלה בידו. רבי אברהם בן הגר"א, מעיד כי בבית-מדרשו של אביו היו שרים 'פומון' שעשה הגר"א, ושם זכור נוסח דומה לשיר זה ומקדמים לו שבחים נוספים. בליטא השתמר ניגון עתיק שבו היו משוררים שם את הניגון, ואף החזון אי"ש היה מתלחש באש קודש בעת שניגן שיר זה ולימודו לתלמידיו בשמחת תורה תש", ואילו את הלחן המוכר יש המייחסים לרבי מאיר שפירא מלובלין, וכבר העירו על הלחן בפומון 'במשתבחין בצערא דילהו' שמשמעותו לשון מצילה, שהי בארמית אשכח משמעותה מצא, וכן 'חבל על דאבדון ולא משתבחין' - שנאבד ואינו מצוי, ולכאורה כונת הפומון שבני ישראל שוכחים צערם ועוסיקם בתורה, ולכן יש להגיה 'דמשתבחין', או שהכוונה לומר שפאלי זה זכרים את צערם הם ועוסיקם בתורה, וטוב יותר לתקן ולומר 'דשבחין צערא דילהו', כפי הנוסח המופיע בשם הגר"א, וכן בדומה לכך בזהר ויקרא. כיסוד הפומון: "קב"ה כניש לפמליא דילהו, ואמר חמו בנו רחומי, דאנינו דחיקין בגלותא ושבקין צערא דלחון".

שלח לחמך על־פני המים בִּיְרֵב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנִי

סעודת מלכה מלכה' שהיה עורך רבי ישעיה מקרסטיר מדי מוצאי שבת, היו לשם דבר. יהודים היו נוהגים לקרסטירי מכל רחבי הנגריה, ובשבתות החורף היו עולים על הרפכת המהירה במוצאי שבת לאחר הבדלה, וכשהיו מגיעים אף בשעת חצות, הסבו לסעודה בקרטריון מעין עולם הבא. היה זה במוצאי שבת אחת, באשר רבי ישעיה הזכיר את רבו הנערץ, רבי צבי הירש מליסקא, ואמר: "לעתים אנו רואים נסים גלויים שהצדיקים פועלים, אולם בעיני בשר נראים הדברים כפשוטים מאליהם". ואז ספר את המעשה דלהלן, לו היה עד בעיניו בתקופה שהיה משמש בקדש אצל רבו.

יום אחד הגיעה אל הרבי מליסקא אשה מרת־נפש, ובבכי סוער החלה לשפף את־לבה. קולה היה מקטע מרב בכי, והיא הצליחה להוציא מפיה רק משפט אחד: "אנא, החזר לי את אישי שנקלח ממני". לאחר ששבה נפשה מעט, ספרה לו האשה כי בעלה נתפס בידי המשטרה ונקלח בבית־הכלא שבקאלוב. לשמע מקום מאסרו אורו פני הרבי, והוא הורה לה מיד: "סעי לבית־הספר הזה, ואמרי למפקד הכלא כי הרבי מליסקא מבקש ממנו לשחרר את בעלה מכלאו". ובעוד האשה מתקשה לעכל את דברי הרבי, נעצו לה בני־הבית לקבל את הדברים במלואם ולהאמין בהם באמונה שלמה. לא ננקל מלאה האשה אתר הוראתו של הרבי, שכן פחד גדול מלא את־לבה שמה תשלך אף היא אל הכלא בעון שוטטות, אולם היא התחזקה באמונת צדיקים ונסעה אל העיר קאלוב. שעה ארצה סובבה האשה סביב בית־הספר בלי לדעת מה עליה לעשות, עד שלפתע התייצב מולה אדם חסון, ובקול תקיף בקש הסברים לשוטטותה במקום. "אחר מי את מחפשת?" שאל האיש, ובקול רועד השיבה: "אחר מנהל הכלא". להפתעה הזדהה הלה כמנהל המקום, והיא נאחה בכך סמן מר־השמים. "הרבי מליסקא שלח אותי אליך, כדי שתשחרר את בעלי". בטוחה היתה כי המפקד ירפץ בצחוק משעשע לשמע בקשתה התמימה, אולם למרבה הפתעתה הורה לה המפקד לעמוד ליד שער הכלא, ולהצביע על בעלה האסיר, כשהוא ממלמל ואומר: "זכות גדולה נפלה בחלקי, שהצדיק מליסקא מבקש ממני טובה". חיש מהר זזהה האשה את בעלה, והמפקד הורה לשחררו לאלתר, כשהוא משיב לו את כל־הפציו ואף מעניק לו כסף לדמי נסיעה הביתה.

"ועכשיו אספר לכם כיצד הכיר מורי ורבי את המפקד הזה, ומדוע בה חרד לשמו ובצע את בקשתו מיד", אמר רבי ישעיה והמשיך לספר. מפקד זה התגורר בצעירותו בכפר קטן סמוך לליסקא, וסבל תמיד תרפת־רעב. ילדותו היתה קשה ומעולה לא זכה לחבה מצד בני משפחתו, והיחידים שאצלם מצא און־קשבת ומעט מרגוע, היו יהודי הכפר. אצלם שמש כגוי של־שבת, והיה מסייע להם בחטיבת עצים ושאבת מים, ומקבל מהם מעט מזון להחיות את־נפש. היה זה בערב חג השבועות, באשר כמה מתושבי הכפר עמדו ושוחחו בענין נסיעתם הקרובה אל העיר ליסקא, כדי לשהות במקצתו של הצדיק בחג מתן־תורה. מאז ומתמיד היה הצעיר סקרן להפיר את אורחות חיייהם של היהודים, אותם העריץ מאד באנשי תרבות ודור, וסקרנותו נצתה בו לראות מקורב כיצד מתנהלת חצרו של הצדיק והליכות חיייהם של חסידיו. "שמה תחפצו בי אצטרף לנשיעתכם לשמך ימי החג, ואוכל להיות לכם לעזר בשמירת הענלה והסוסים ובעשיית הקלאכות האסורות עליכם", הציע הערל הצעיר לחבורת היהודים, והללו קפצו על המציאה. ואמנם, הוא עשה את מלאכתו באמונה במושד ימי הבקור בליסקא, אולם מעת לעת בלש בסקרנות את היהודים היושבים בבית־המדרש הגדול, והשתומם לראותם ערים כל הלילה בשהם רכונים על־גפי ספרים גדולים, לומדים ומתפללים, ובין לבין אובלים מעט. עולם חדש ומענין נגלה לפניו, ובחוד שבתה את־לבו דמותו ההדורה של הרבי, שעליו שמע גדולות ונצורות. פליאתו גדלה במוצאי חג, באשר ראה אנשים רבים נכנסים אל הצדיק, ויוצאים ממנו בפנים שמחות ושללות. והנה מצא אף הוא שעת פשו באשר הרבי יצא מחדרו, ופנה אליו בבקשה להתברך. "במה תרצה להתברך?" שאל הרבי, שראה את תמותו של הבריה שלפניו, והצעיר השיב: "אני מבקש ברכה לפרנסה בהרחבה, כי קצה נפשי בעני המחפיר". לשמע הבקשה הציע לו הרבי לתור אחר פרנסה מכבדת, אף הוא השיב כי נסה את־מזלו בכך ולא עלתה בידו. "שמה תבקש בעתונים אם יש משרה המתאימה לך?" והלה ענה: "כבר עשיתי גם זאת, ורק ידיעה אחת מצאתי. בעיר קאלוב מחפשים אדם הגון ונמרץ שיכול לנהל את בית־הספר המקומי, אבל אני איש פשוט והמוני, ואיני רואה את עצמי מתאים לתפקיד גדול זה". "שמע לעצתי וסע לקאלוב, ואני מברך אותך שתזכה במנוי זה". ברכתו של הרבי חזקה את הצעיר, והוא נסה את־מזלו. ואמנם, הבלתי יאמן ארע, והוא התקבל מיד למשרה החשובה. לא עברו ימים ארבים, והוא הצליח לצבור עשר רב מתשלומי השחד שהעניקו לו המבקרים בבקשם לראות את פני יקיריהם הכלואים. יום אחד, הגיע אל הרבי מליסקא, פשעמו ענלה מלאה בכל־טוב, אולם הצדיק מאן לטל ממנו אפלו פרוטה אחת, כמנהגו שלא לקחת מאומה מפי שאינו בר־רית. לשוא היו כל תחנוניו של האיש שהצדיק יטל ממנו מעט בהכרת הטוב, ולכסוף הסכים הרבי לדרבן אחד: "הבטח לי שבבוא העת ואצטרך ממך טובה, תעמד לימיני ותמלא את בקשתי", והמפקד הבטיח בהרצדקו כי יעשה כן ללא ספק. "והנה הגיעה ההודמנות", סים רבי ישעיה את ספורו הנפלא, "ובזכות ברכתו של הרבי מאז, עלה בידו להציל איש יהודי ולהשיבו לביתו בבת־חלה". ♦

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

בהיות שבא במקומו קדוש, התקם השלם הרב הכולל כמוהו־ר חיים'ן עטר, עם ב' נשי ובי' תלמידים שם, ובימים טוב של חג השבועות שנת ה'תצ"ט, ירדו מלאאריטו ונאו לבית־הכנסת. וכבר יצא שמו בכל העולם מחסידותו ומרב חכמותו, ונתנו לב העם הזה עם קדוש על עסקיו, ומרב ענותנותו לא גלה שבסבת הגלות הקצו במערב ורד מנכסיו בליךך שלא נשאר בידו מאומה. והקב"ה ברחמיו שלא רצה לעזוב את הצדיק הזה, נתן בלב נדיב־רעם שיתנו לו מה שצריך למזונותיו. וזכיתי גם אני להיות עם המעשים, ודברתי עם קרובי ואוהבי וכו', וכדי שלא לביש העני הזה אמרנו לו שימנה ב' גבאים לגבות מהמתנדבים ולהעלותו בידו על־ידיהם וכו'. וזכיתי ללמד עמו כמו ג' חדשים, והגבירים שבאים לשמע בקשו מפיו איזה חידוש של תורה או איזה נדרשה, וכך עשה כל הלילות אחר הלמוד פתח פיו לדרש ובלם היו מוסר עם משלים מתוקים, אשר על־פן כל העם יתאוה תאוה לשמע מפיו. (מכתב תלמידו רבי ב"ר שלמה פראנק מליורנו)

החיד"א מצטט בספרו 'מדבר קדמות', פרוש נאה לחג השבועות בשם 'הרב עיר וקדש אור החיים', כספר טור ברכת סמן תצ"ד: "טעם שנקרא שבועות, כי נשבע הקב"ה שלא ימיר אותנו ואנחנו נשבענו לו שאין אנו ממיירים אותו, חס־שלום", שבועות בשוא על משקל שבועות בקמץ. בספרים רבים חשבו כי הכונה לרבנו חיים ברי־עטר ה'אור החיים' הקדוש, ואף מצטטים את הבאור בשמו, אף זו טעות הנובעת מחסר הכנה, שכן ה'אור החיים' לא חבר ספר בשם טור ברכת, והכונה למקבל רבי חיים הכהן מארס־צוקא, תלמיד מבהק של רבי חיים ויטאל שנפטר בג'ה בניסן תט"ו, ונודע על־שם פרושו 'מקור חיים' על השלחן ערוך.

דברי הימים

השל"ה הק' מספר מעשה נפלא שאירע בסלונקי בליל חג השבועות עם מרן ה"בית יוסף", וזה לשונו: "ולהראות גדולת מעלת זה הלילה, איך שחביב לפני הקב"ה לבלתי נדום רגע אחת מדביקות התורה וכו', אכתוב לכם מעשה שאירע קרוב לזמננו והועתק מכתב המקובל הר"ר שלמה הלוי אלקבץ, שהיה מתחבר בבית של רבנו בית יוסף והופיע עליו רוח הקודש, וזה נוסח הכתב. דעו לכם כי הסכמנו החסיד נר"ו ואני עבדו ועבדיכם מהחברים, לעמוד על נפשנו ליל שבועות ולנדר סינה מעינינו. ותהלה לאל כן עלה בדידנו כי לא הפסקנו רגע וכו', ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה ולמדנו שתי מסכתות, זכנו בוראנו ונשמע את קול המדבר בפי החסיד נר"ו, קול גדול בחיתוך אותיות, וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים. והיה הנעימות רב, והקול הולך וחזק, ונפלנו על פנינו ולא היה רוח באיש לישא עיניו ופניו לראות מרוב המורא. והדיבור ההוא מדבר עמנו, והתחיל ואמר וכו', אשריכם בעולם הזה אשריכם בעולם הבא, אשר שמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה וכו', ודעו כי אתם מבני עליה וקול תורתכם והבל פיהם עלה לפני הקב"ה וכו'", והוא מאריך לפרט את דברי המגיד שמפליג בשבחם על שישבו כל ליל חג השבועות ועסקו בתורה, ובסוף אמר להם: "אשריכם בני, שובו אל לימודכם ולא תפסיקו רגע, ועלו לארץ ישראל, כי לא כל העתים שוות ואין מעצור להושיע אברא אבמעט, ועיניכם אל תחוס על כלים כי טוב הארץ העליונה תאכלו". החברים נבהלו ובכו מתוך שמחה, ובבוקר טבלו וסיפרו לחבריהם שלא היו עמם בלילה, והללו הצטערו שלא שמעו את הדברים, אולם גם בלילה השני של גלויות חזר שוב המחזה הנפלא והשמיי.

מטעם

ושם האיש אלימלך (רות א, ב)

זהו טעם הספר היחיד במגילת רות, וכן אין בה טעמים נוספים הנקראים בקול רם כגון שלשלת, אלא גרש אחד ופעמים זרקא סגל. והפזר בשם אלימלך מרמז, שאף שאמר חז"ל בשעת רעב פזר רגליה, ואסרפן לקח נענש וזאת בקצור ימים? מפני שאדרבה, היה לו לעמוד בפרץ ולפרנס את ישראל, כי הצדקה תציל ממות והיה לו במה לפרנסם למשך עשר שנים, ובגלל צרות העין נענש. ולמדוה זו של פזר לצדקה, מרמזים הטעמים הסמוכים פזר גדול, ירח בריומו וקרני פרה. להורות שמי שמפזר לצדקה אינו מפסיד, שנאמר יש מפזר ונוסף עוד, ומי שהוא נוהג בפזר גדול, לא רק שאינו מתרושש אלא זוכה לירח בריומו, וכמו שהיה חולף ומוסיף כך עשרו חולף וגדל, והוא מוסיף בעשר וקבוצ. ומלבד הפרות הללו בשכרו שהוא זוכה בעולם הזה, הקנן נקמת לו לעולם הבא, ולזה מרמז הטעם קרני פרה. (שבת ידורה)

ואנכלי לא אהיה כאחת שפחותיה (ב, יא)

תבת אהיה בטעם זקף קטן, כי רות התכוננה לרמוז בכך לשכינה הקדושה הרמוזה בשם אהיה שהוא שם של רחמים וחסדים, ואמרה לנשמי שאם אין עמי את השם של רחמים פשוטים, אזי אני נשארת כאחת שפחותיה, מה שלא ראוי להיות בו, ולכן ישונו רחמים הפשוטים עלי. (רבנו עובדיה מברטנורא)

מדגש

עם חדוש ישוב הארץ, פשט מנהג בין החקלאים שהעדיפו את מצות ישוב הארץ על פני מצות התורה, לערף מעין הבאת בכורים, כאשר בידיהם עמרי תבואה וסלי פירות, לזכר קרבן העמר ממקדחת הפסח וקרבן שתי הלחם בהג השבעות. אולם מנהג שטות הוא הנובע מהסדרון הבנה, לעמר יש שתי משקעיות, משקעיות של כמות וזון, כפי שבני ישראל לקטו מהקטן ביום ששי שני העמר לאחר, דהינו כמות כפולה של עמר שהיא עשירית האיפה סלח; ומשקעיות נוספת של אלמית תבואה קשורה. שתי אלמיות נקראים שני עמרים, לעמת שני העמר בכמות. במחנת העמר לא הקריבו אלמיות, אלא הקריבו קרבן מנחה בכמות של עמר שיעורים אחד והקריבו חניפו, ובשבעות הביאו שתי הלחם מהחטה החדשה, כמות כפולה של עמר. ואין הפונה לבכורי פרות, שלא בשלים בעונה זו.

ממלח

בעיר אחת התגורר יהודי קלדעת, שהתפקר בצעירותו, הלך שבי אחר תאוות לבו ועבר על כל מצות התורה. עברו שנים ארבות והואש חזקין והחל לחשש מהיום בו יעמד לפני בית דין של מעלה, ויתן דירה בשבון על כל מעליו הרעים בעולם. הלך האיש ורכש ספריתורה מהדר, עליו שלם במיטב כספו, והקניסו בקול רעש גדול אל בית הכנסת שבעיר. בעת הכנסת ספר התורה, עמד שם יהודי פקח אחד, ובשנינותו אמר: "איש זה סבור מנראה, כי מפיון שהכניס לעת זקנותו ספריתורה, נחשבים לו כל צונותיו וחסותיו, כאלו עשאו לפני מתן תורה..."

רבי שמואל משינובה בעל "רמתיים צופים", מביא עדות נפלאה שראה קרבו רבי שלמה ליב מלונטשנע ובגדל יראתו לקראת קבלת התורה. וזה לשונו: "פעם אחת הייתי על חג השבעות בקהלה קדושה לנטשנע, והנה בסעדת הלילה שלי השלחן, פתח אדמו"ר ז"ל ואמר בשם הרב 'היהודי' ז"ל שאמר איד שבלייל שבעות אין אומרים תורה, כי דרך ארץ קדמה לתורה, ואין דרך ארץ לומר תורה, כי למחר יקבלו התורה. עד כאן דברי הרב הקדוש היהודי ז"ל. וסים הוא, אף מה עושים בלילה הזה? מבינים עצמם לקבלת התורה באימה וביראה, ברתת ובזיעה. בתוך כך אחרתו חיל ורעדה ופחד ויראה, ורעדו כל איבריו וארכבוהו דא לך נקשו, עד שתפס את עצמו בשלחן בכל גופו, ולא הועיל כלום. עד שפקדו כל אנשי שלומו והקרחו לקח אותו מעל השלחן, ונשאו אותו לחדרו והניחו על המטה שלו, ושכב שם עד שגח מהפחד, ובא וישב על השלחן". והתלמיד רבי שמואל מסים שם ומעיד: זה ראיתי כשישבתי אצלו ממש.

שנה אחת, בבקר של חג השבעות, נכנס ה"צמח צדיק" מוויזניץ לבית המדרש, ובפנותו אל החסידים אמר: "הפקתי בדבר רבות, והגעתי למסקנה שאין עוד בעולם אדם שפול ופחות כמותי, אדם שאין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא". הנוכחים השתוממו לשמע הדברים, והרבי הסביר: "הרי מדי יום מגיעים אלי אנשים מרים ומיסרים, והצרות והתלאות שלהם משברות גופו של אדם. וכי לזה יקרא עולם הזה? ואף עולם הבא אין לי, שהרי מדי שבוע אני אומר לפניכם דברים, ובינם מר' ה'מים ידפיסו אותם ויעשו מהם ספר, וכאשר תרצה אשה לעשות את השלחן שעליו הניחה את גרות השבת, כבסים לדרך המתר, כדי שיוכלו להשתמש בו בשבת כמבאר בהלכה, תניח את הספר שלי, וכשיראו זאת בשמים ילקוני מכות נאמנות על שספרי הופך להיות בסיס לדרך המתר". כלם נותרו בדממה, ולפתע השתנו פני הרבי, ובת שחוק נראתה עליהם. "אף אס' כף הוא הדבר", אמר, "לכל הפחות בואו ונתפלל, כדי שלפחות אחוש בטעמה המתוק של התפלה". וספרו החסידים, כי תפלה נלהבת כזו של החסידים שלכם נמס למראה שפלותו של הרבי, טרם נשמעה בבית המדרש. הפתלים רעדו, המנורות שעל הקירות נעו וזעו, וההיכל כלו כאלו עלה והתנשא בהתלהבות התפלה. זכר התפלה הנלהבת נותרה חקוקה בלב כלם, עד שפעם לאחר שנים, שאל הרבי: "כמה זמן כבר חלף מאותה תפלה של חג השבעות?"

ספר פעם רבי מרדכי גיפטר ראש ישיבת טלז, כי בבחרותו ישב ולמד בהתמדה בכל חג השבעות החל מבינסת החג, לרבות ליל יום טוב שני של גליות והבקר שלמקדחת. בשעות אחר הצהריים חש צורך לפזר מעט מעמל התורה של כמעט יומים רצופים, ויצא עם חברו לטיל מעט ברחובות העיר טלז, והנה פגשם אחד מבגלי הפתים המקומיים, והוא הביט בהם בתמיהה: "מה אתם עושים? מטילים ברחוב השבעות?!" וכאשר החלו השנים להצטדק: "זה אחרי יומים רצופים של למוד", אמר האיש בתמימותו: "ראיתם פעם שכור שאחרי יומים שהוא שותה בריציפות, הוא רוצה להפסיק לשתות? בטלז כלם שכורים לתורה, ושכור הרי אינו מפסיק לעולם ללמוד..."

רבי מרדכי שלמה מבאיאן ישב פעם בכנס רבנים, והנה התגלגלו הדברים ובאו לידי מאמר חז"ל מסיים. נסו הנוכחים להזכר במקור המאמר, אולם למרות מאמציהם לא הצליח איש מהם בכך. הרבי ישב ושתק בדרכו, וכשראה שהנוכחים מצטערים על שכחתם גלה להם את המקור, ומיד הניח את ידו ודעתם: "בדיק היום למדתי ענין זה, ולכן זכרתי את מקור הדבר". מאחר יותר גלה הרבי לאנשיו, כי באמת למד את הדבר לפני זמן רב, אלא שלא רצה לגלות זאת למסבים, שכן היו בהם גאונים נכבדים וידועי שם, ואם היו שומעים שהוא זוכר את תלמודו משפך הימים, היתה נגרמת להם חלישות הדעת. ודברי אמת אמר, שהרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים".

בליל חג השבעות, נכנס רבי יחזקאל מקוזמיר לבית המדרש, פנה אל הנוכחים ואמר: "יהודים יקרים, אמרתם בודאי 'תקנו ליל שבעות' כמנהג ישראל. אולם מהו התקון? פסוק מאן ופסוק ממש, משניות ואגדות מענינים ומקומות שונים בכל התורה, ונמצא שזהו כלל התורה. ונהה דרשו חז"ל את הפסוק 'ואהבת לרעך כמוך' - 'זה כלל גדול בתורה'. אס' פן אהבת ישראל היא התקון. אתם אומרים תקון, אבל אנחנו עושים את התקון עצמו, לאהב כל אחד מישראל ממש".

מעשה ביהודי שבנעוריו התחנך על כרפי התורה והמצות, אך בצוק העתים זנח את מסרת אבותיו והלך לחצב לו בארות נשברים. שנה אחת בליל חג השבעות, נתקף בגעגועים עזים לעברו ולקונו, והחל לחפש מקום תורה כדי להתבשם מאירת החג ולשאף לנשמתו רוח חיים. לאחר הליכה ממשכת הגיע האיש לישיבת פוניבז', והתקבל במאור פנים עלידי ראש הישיבה הנודע רבי יוסף שלמה פהנמן, שקרבו במדת אהבת ישראל שבו ושוחח עמו שעה ארוכה. "מתי יתקינו ההקפות?" שאל לפתע האיש בתמימות, והרב הבין כי הלה מחליף בין שמחת תורה לחג השבעות, שכן שני החגים צרובים לו בזכרונם פקשורים לתורה הקדושה, והרב העמידו בעדינות ובקבוצ על טעותו. אולם כדי שלא לאכזבו, רמז הרב בהשאי לבחורי הישיבה לצאת בקמחול עם האורח מתוך שירה וזמרה, ולערך כעין הקפות בהיכל הישיבה לכבוד קבלת התורה הקדושה.

"נתאמת אצלי מה שאמרת בהג השבעות העבר, כי כמו שכל הנביאים קבלו מהרסיני, כן כל נפש. שיש לכל אחד חלק מידה,

וכן חלק שמיוחד מהרסיני, וזה מתעורר בכל שבעות, ובפרט אחר כך כל ימי השנה". (ממכתב ה"אמרי אמת" מגור)